

SUOMEN PANKIN KIRJASTO

000 009 7414
POISTETTU

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSMIESTEN

KERTOMUS

VUODELTA 1955

SUOMEN PANKIN
KIRJASTO

EDUSKUNNAN
PANKKIVALIOKUNNALLE

HELSINKI 1956

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSMIESTEN

KERTOMUS

VUODELTA 1955

EDUSKUNNAN
PANKKIVALIOKUNNALLE

HELSINKI 1956

Suomen talouselämä vuonna 1955

SISÄLTÖ

	sivu		sivu
<i>Suomen talouselämä vuonna 1955</i>	3	Inventaukset ja haarakonttorien tarkastukset	18
Teollisuus	3	Tarkastusosaston toiminnan aloittaminen ..	18
Maa- ja metsätalous	4	Pankkivaltuusmiesten valvonnan alaiset rahastot	18
Työmarkkinat	5	Kassavarantotalletusten korko	19
Ulkomaankauppa	6	Kiinnitysluottopankin perustaminen	19
Rahamarkkinat	7	Uudet setelimallit	20
Maksutase	9	Suomen Pankin ohjesäännön 4, 9 ja 30 §:n muuttaminen	20
Hintataso	10	Toissijaisen setelinkatteen ylärajan väliaikainen korottaminen	21
<i>Suomen Pankin toiminta</i>	11	Uusi kirjeenvaihtajapankki	22
Suomen Pankin tilailmoituksen uudistaminen	11	Uusien toimien perustaminen	22
Valuuttakurssit ja pankin ulkomaiset suhteet	12	Myönnetyt eläkkeet, perhe-eläkkeet ja avustukset	22
Suhde valtioon	14	Johtokunta	22
Suoranainen luotonanto ja suhde omiin asiakkaihin	14	Haarakonttorien valvojat	23
Suhde rahalaitoksiin	15	Pankkivaltuusmiehet	23
Setelistö	15	Tilintarkastajat	24
Setelinanto-oikeus ja sen käyttö	15		
Tilinpäätös	16		
<i>Pankkivaltuusmiesten käsittelemiä asioita</i>	18		
Tilintarkastus	18		
Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus	18		

Kertomusvuoden aikana Suomen talouselämän kehitykselle antoi leimansa vuodenvaihteen 1953/54 tienoilla alkaneen noususuhdanteen jatkuminen. Korkeasuhdannetta ylläpitäneenä päätekijänä oli edelleenkin metsäteollisuuden vientituotteiden hyvä menekki ja hintojen kiinteys, mikä taas johtui kaikkialla ostajamaissamme vallinneesta taloudellisen toiminnan vilkkaudesta ja kysynnän voimakkuudesta. Vuoden kuluessa oli länsimaissa kylläkin jo havaittavissa tiettyä nousuvauhdin hidastumista ja inflaatiopaineen kasvua tuotantovoimien käytön alkaessa hipoa kapasiteetin rajoja. Eri tahoilla suoritettujen toimenpiteiden kysynnän kasvun hillitsemiseksi ja rahataloudellisen kehityksen vakaannuttamiseksi eivät kuitenkaan vielä kertomusvuoden kuluessa olennaisesti vaikuttaneet maamme vientimarkkinoihin.

Metsäteollisuuden korkea toiminta-aste, viennin laajuudesta johtuneet runsaat hakkuut ja metsän myynnit olivat omansa eri tavoin ja eri tahoilla vahvistamaan kansantulon kehitystä. Tuotantotoiminta jatkuikin useilla aloilla uusia ennätyksiä saavuttaen. Maataloudessa kuitenkin myöhäinen kevät ja harvinaisen kuiva kesä heikensivät satotuloksia. Talouselämän aktiviteettia kuvastava Mercatorin indeksi osoitti 6 %:n nousua vuodesta 1954.

Ennakoarvion mukaan nettokansantuotteen kasvu oli vuonna 1955 5—6 %. Edellisenä vuonna nousua oli 9 %, joten kehityksen vauhti osoitti meilläkin hidastumista. Tuotantokustannusten kohoamisen johdosta nettokansantuotteen arvon lasketaan ylittävän vuoden 1954 tason lähes 11 %:lla.

Ottaen huomioon noususuhdanteen voimakkuuden ja tuotantovoimien korkean työllisyystason Suomen Pankki pyrki koko vuoden ajan pitämään luottomarkkinat mahdollisimman kireinä ylityöllisyyden ja inflaatiokehityksen syntymisen estämiseksi. Erinäisillä toimenpiteillä, joita edempänä tarkemmin käsitellään, rahamarkkinain tilaa onnistuttiinkin olennaisesti kiristämään, sikäli kuin kireyden mittana pidetään pankkien velkaantuneisuutta keskuspankille. Todettava on kuitenkin, että rahalaitosten luotonannon

lisäys tästä huolimatta muodostui suuremmaksi kuin edellisenä vuonna.

Hintaindeksien mukaan rahan arvo onnistuttiin joka tapauksessa pitämään vakavana, vaikka tulos saavutettiin tiettyjen hintojen säännöstelevien toimenpiteiden avulla.

Teollisuus

Teollisuustuotannon volyyymi saavutti vuoden 1955 aikana uuden ennätysluvun nousen 153 pisteeseen (1948 = 100), mikä on noin 8 % korkeampi kuin edellisen vuoden taso.

Vientiteollisuuden tuotantovolyymin kasvu oli hiukan suurempi kuin koko teollisuuden eli noin 9 %, mutta päävientitavaroiden kohdalla kehitys oli varsin epäyhtenäinen. Paperiteollisuuden osalta vuosi osoitti edelleen voimakasta nousua, niin että tuotannon volyyymi kohosi miltei 16 %. Tämän teollisuusryhmän alalla saavutettiin miltei kaikkien tuotteiden osalta uudet ennätykset. Sanomalehtipaperin tuotannon lisäys ylitti edellisen vuoden tason 20 %:lla. Ainoastaan puuhiokkeen vientituotanto jäi suunnilleen samaan kuin vuonna 1954 ja siten ainoana sotaa edeltänyttä tasoa alhaisemmaksi. Vilkkaan kysynnän ohessa paperiteollisuuden tuotannon kasvuun vaikutti olennaisesti tuotantokapasiteetin lisääntyminen, ennen kaikkea Kaipolan ja Summan suurtehtaiden valmistumisen johdosta, mutta osaksi myös vanhojenkin tehtaiden koneistojen uudistamisen ansiosta.

Vientiteollisuuden toinen pääryhmä, puuteollisuus, ei osoittanut samanlaista tuotannon kasvua. Sen volyyymi-indeksi päinvastoin laski 4 % vuodesta 1954, ja vuoden loppukuukausina tuotanto jäi jopa pienemmäksi kuin parina edeltäneenä vuotena. Tämä tuotannon lasku oli prosenttisesti suurin puutalojen kohdalla, mikä taas pääasiallisesti johtui S.N.T.Liittoon tapahtuneen viennin tyrehtymisestä. Vanerin tuotanto pysyi jokseenkin edellisten vuosien tasolla. Sahatavaran tuotanto oli suhteellisen laajaa vuoden alkukuukausina mutta laski huomattavasti vuoden viimeisellä neljänneksellä vientikysynnän heikkenemisen ja varastojen täyttymisen johdosta.

Kotimarkkinateollisuuden tuotanto osoitti vuoden 1955 aikana niimikään uusia ennätyslukuja. Volyymi-indeksi kohosi 153 pisteeseen eli noin 7.5 % korkeammalle kuin vuonna 1954. Eri teollisuudenhaaroissa kehitys oli varsin epätasaista. Keskimääräistä voimakkaammin kasvoi tuotanto sähkö-, kaasu- ja vesijohtoteollisuuden (16 %), sulattojen ja metallinjalostustehtaiden (13.5 %), kaivosteollisuuden (15 %) sekä kutoma- ja vaate-teollisuuden (12 %) kohdalla. Kotimarkkinateollisuuden tärkein haara, metalliteollisuus, pystyi kokonaisuutena katsoen jonkin verran laajentamaan tuotantoaan edellisestä vuodesta. Volyymien kasvu metalliteollisuudessa oli 8.5 %. Eräiden voimalaitosten käyttötehon kasvu sekä varsinkin Otanmäen ja Vihannin kaivosten täystehoinen käyttö olivat myös omansa kohottamaan kotimarkkinateollisuuden tuotantolukuja kertomusvuoden aikana.

Rakennustoiminta. Vuoden 1955 alkukuukausina suoritettujen ennakkotiedustelujen perusteella arvioitiin yleensä, että rakennustoiminta tulisi laajenemaan noin 10 % vuoteen 1954 verrattuna. Sääsuhteet olivat kuitenkin alkukeväästä ja syksyllä rakentamiselle epäedulliset, joten rakennuskausi jäi lyhyeksi varsinkin maaseudulla. Oma vaikutuksensa oli myös niillä toimenpiteillä, joihin valtiovalan ja keskuspankin taholta ryhdyttiin ylityöllisyyden estämiseksi tällä tärkeällä tuotannon alalla.

Toistaiseksi saatujen tietojen mukaan talonrakennustoiminta maaseudulla supistui edellisestä vuodesta noin 8 %, kun taas asutuskeskuksissa oli todettavissa 16 %:n lisäys. Koko maassa valmistuneiden rakennusten kuutiomäärä voidaan arvioida noin 21.1 milj. m³:ksi eli noin 5 % pienemmäksi kuin vuonna 1954. Maaseudulla valmistuneiden asuinrakennusten kuutiomäärä oli noin 10 % ja maatalousrakennusten lähes 18 % pienempi kuin edellisellä vuonna. Teollisuus- ja liikerakennusten kohdalla on sitävastoin todettavissa lähes 10 %:n ja kaupunkien asuinrakennusten kohdalla 5 %:n lisäys. Julkinen rakennustoiminta oli niin hyvin maaseudulla kuin kaupungeissa suunnilleen samalla tasolla kuin vuonna 1954. Epäedullisten sääsuhteiden takia keskeneräisiä rakennuksia oli vuoden 1955 lopussa noin 10 % enemmän kuin vuoden 1954 lopussa. Rakennuslupia myönnettiin vuoden 1955 aikana 3 % vähemmän kuin edellisellä vuotena.

Maa- ja metsätalous

Liialliset sateet olivat vaikuttaneet haitallisesti vuoden 1954 maataloustuotantoon, ja sääsuhteet olivat vuonna 1955 edelleenkin epäedulliset. Kylmien säiden jatkuminen aina kesäkuuhun saakka viivästytti kylvöjen tekoa, ja kasvukausi alkoi suhteellisen myöhään. Kesäkuun lopulla alkanut kuivuus, jota kesti aina syyskuuhun asti, vaikutti taas haitallisesti kasvuston kehitykseen. Näistä syistä on arvioitu rehuyksikkösadon alentuneen ennakkolaskelmien mukaan vuonna 1955 edellisestä vuodesta noin 11 % ja vuodesta 1953 noin 17 %. Kun lisäksi eri viljelyskasvien viljelysaloissa on tapahtunut muutoksia, oli sadon kehitys tärkeimpien kasvien osalta seuraava (v:n 1955 ennakkoarvio):

Viljelyskasvi	Sato milj. kg		Muutos % v:sta 1954
	1954	1955	
Vehnä	235.4	179.4	—24
Ruis	132.1	122.9	— 7
Ohra	262.2	253.9	— 3
Kaura	773.7	623.6	—19
Peruna	1 089.6	1 049.5	— 4
Peltoheinä (kuiva ja AIV-rehu)	3 701.0	3 554.6	— 4

Vuoden 1955 kokonaissato oli ennakkoarvion mukaan 3 236 milj. rehuyksikköä. Vaikka sato täten olikin pienempi kuin edellisellä vuonna, sen laatu oli toisaalta huomattavasti parempi.

Vuosien 1954 ja 1955 alhaiset rehusadot vaikuttivat heikentävästi karjataloustuotantoon, vaikka tuontirehujen avulla tuotantoa voidaankin ylläpitää kotimaisesta rehusadosta riippumatta. Seuraavassa asetelmassa on eräitä tietoja karjatalouden alalta (v:n 1955 ennakkoarvio):

	milj. kg		Muutos % v:sta 1954
	1954	1955	
Maidon tuotanto	2 870.0	2 815.0	—2
Meijerivoin tuotanto	51.0	48.7	—5
Meijerijuuston tuotanto	22.9	21.1	—8
Meijerivoin nettotuonti	—3.2	7.6	
Meijerijuuston nettovienti ..	11.3	11.6	

Sianlihan tuotanto ylitti kotimaisen kuluksen vuonna 1954 ja vienti oli 6.0 milj.

kiloa. Vuonna 1955 on sianlihan tuotannon arvioitu alentuneen voimakkaasti, vaikka alkuvuodesta vientiä vielä olikin jonkin verran.

Metsätyöt. Päinvastoin kuin maataloustuotannon alalla muodostui metsätalouden tulos vuonna 1955 erittäin hyväksi. Toukokuussa päättyneen hankintakauden 1954/55 kaupallisten hakkuiden määrä kohosi 38.1 milj. pm³:iin, mikä oli hieman korkeampi kuin hakkuukauden 1951/52 huippu ja ylitti edellisen hakkuukauden tuloksen 15 %:lla. Metsätöiden huippuajankohtana tammikuussa oli töissä 180 000 miestä eli 35 000 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Hakkuiden lisäys ei kohdistunut kuitenkaan tasaisesti kaikkiin raakapuulajeihin vaan heijasti markkina- ja varastotilanteen kehitystä eri aloilla. Huomattavin lisäys, lähes 100 %, hakkuukauteen 1953/54 verrattuna tapahtui sulfaattiselluloosateollisuuden raaka-aineena käytettävän mäntypaperipuun kohdalla. Kuusipaperipuun ja järeän lehtipuun hakkuumäärät kasvoivat noin 30 %, mutta varsinaisen mäntysahatavaran vain 4 %. Ainoastaan polttopuun hakkuissa tapahtui noin 34 %:n vähennys.

Vuoden 1955 kesän ja syksyn kuluessa ovat hakkuut edelleen olleet huomattavasti vilkkaammat kuin vuonna 1954 vastaavasti ja hakkuutulokset suurempia kuin edellisellä hakkuukautena. Aikainen talven tulo on puolestaan vaikuttanut siihen, että varsinaiset talviset metsätyöt vuoden lopulla pääsivät normaalia aikaisemmin käyntiin. Eri puulajeja hakattiin suurin piirtein samassa suhteessa kuin vuotta aikaisemmin lukuun ottamatta halkoja, joiden kohdalla tapahtui huomattavaa lisäystä. Vuodenvaihteeseen mennessä oli hakattu noin 3.5 % enemmän kuin edellisellä hakkuukautena vastaavasti.

Työmarkkinat

Edullisen suhdannekehityksen ansiosta oli työllisyystilanne kertomusvuonna huomattavasti parempi kuin vuotta aikaisemmin. Vuoden 1954 lopulla oli kuntien työttömyyskortistoihin merkitty vain noin 12 600 työntekijää, vastaavan luvun oltua vuotta aikaisemmin 46 100. Työttömyyden huippuajankohtana maaliskuun lopulla oli työttömyyskortistoissa 26 053 henkeä, kun taas edellisen vuoden työttömyyshuippu oli noin kaksi kertaa niin korkea. Viralliset työttömyystilastot an-

tavat kuitenkin nykyään liian edullisen kuvan työllisyystilanteesta aikaisempiin vuosiin verrattuna. Valtion ja kuntien toimesta on viime aikoina näet ryhdytty yhä laajemmalla mitalla järjestämään työtillaisuuksia työttömyyden torjumiseksi ennakolta ehkäisevässä mielessä. Tällaisiin ns. työllisyystöihin otetaan työntekijät työvoimaviranomaisen välityksellä ilman, että työttömyyskortisto on kunnassa avattu, tai, jos kortisto jo on avattu, poistamalla näin sijoitetut työntekijät siitä. Työllisyystöihin sijoitettuja työntekijöitä oli kertomusvuonna maaliskuun lopussa 15 000 henkeä, ja tällöin oli viranomaisen toimesta järjestetty työtillaisuuksia kaikkiaan 39 000 työntekijälle. Kun töitä on samanaikaisesti huomattavasti koneistettu ja työohjelmaan otettu myös melkoisia materiaalikustannuksia vaativia huonerakennustöitä, eivät työttömyyden torjumiseen käytetyt määrärahat ole työttömyyden supistumisesta huolimatta sanottavasti pienentyneet.

Syksyllä 1955 avattiin työttömyyskortistot lokakuun lopulla, noin kolme viikkoa myöhemmin kuin vuonna 1954. Vuodenvaihteessa oli työttömyyskortistoihin merkittyä 12 259 henkeä, mikä oli noin 400 vähemmän kuin edellisellä vuodenvaihteena. Samanaikaisesti oli työllisyystöihin sijoitettuna noin 12 000 työntekijää.

Sen jälkeen kun SAK syksyllä 1954 yleislakon uhalla ajoi lävitse uuden vapaamman palkkasäännöstelypäättökseen ja elinkustannusindeksin alentamisen, ei palkkarintamalla tapahtunut mitään merkittäviä selkkauksia. Virkamiespalkkojen uudelleenjärjestelyn yhteydessä tapahtui pienehköjä lakkoja vuonna 1955 mm. postissa, rautateilla ja apteekeissa, mutta ne selvitettiin suuremmitta haitoitta, kun valtiovalta ja virkamiesjärjestöt pääsivät yksimielisyyteen palkkojen korotuksissa noudatettavista periaatteista. Virkamiesten palkkauksessa saatiin aikaan huomattavia peruskorjauksia, jotka pääosaltaan kuitenkin toteutuvat vasta vuoden 1956 puolella.

Uusissa työehtosopimusneuvotteluissa pyrittiin etupäässä todettujen epäkohtien ja aikapalkkojen korjauksiin. Keskituntiansiot koko teollisuudessa kohosivat vuoden 1955 kuluessa noin 4—5 %. Valtalain kumouduttua vuoden 1955 lopussa purkautui automaattinen palkkojen indeksisidonnaisuus ja palkat jäivät työmarkkinajärjestöjen kesken sovittaviksi.

Ulkomaankauppa

Jo vuoden 1953 jälkipuoliskolla alkaneet melkoisen hyvät ulkomaankaupan suhdanteet jatkuivat edelleen kertomusvuoden aikana. Tärkeimpien vientituotteiden kysyntä oli suhteellisen hyvä ja hintakehitys markkinoilla edullinen. Vientihintojen keskimääräinen taso kohosi vuoteen 1954 verrattuna 6.7%. Samanaikaisesti tuontihinnat laskivat lievästi. Hintojen kehitys merkitsi siten ulkomaankaupan vaihtosuhteen paranemista edelleenkin. Vuoden 1953 keskimääräinen vaihtosuhte oli 122 (1935 = 100), vuonna 1954 se oli 130 ja kertomusvuonna 139. Vuoden aikana tapahtunut vaihtosuhteen kohoaminen merkitsi käytännössä sitä, että samalla vientitavaroiden määrällä saatettiin vuonna 1955 ostaa noin 7% enemmän tuontitavaroita kuin vuonna 1954.

Vuoden kokonaisvientä oli määrältään 8.5% suurempi kuin edellisenä vuonna. Saatutettu volyymiluku 128 (1935 = 100) merkitsi uutta huipputasoa. Vientituloja kertyi kaikkiaan 181.3 miljardia markkaa eli 15.8% enemmän kuin edellisenä vuonna.

Tärkeimpiä vientitavaroita laivattiin vuoden aikana seuraavat määrät:

		Muutos v:sta 1954 %
Sahattu puutavara .	786 000 std	+ 7
Pyöreä puutavara .	4 977 000 m ³	+38
Puutalat	50 000 tn	-64
Vaneri	321 000 m ³	+ 7
Sulfaattiselluloosa .	447 000 tn	+19
Sulfiittiselluloosa ..	682 000 „	+18
Puuhioke	183 000 „	- 5
Sanomalehtipaperi .	470 000 „	+20
Muu paperi	435 000 „	+21

Puutaloteollisuuden menekkipula muodostui varsin vaikeaksi ongelmaksi. Toisen pulmakysymyksen muodostaa pyöreän puutavaran vientimäärien voimakas lisääntyminen. Vuoden aikana viedystä pyöreän puutavaran määrästä oli paperipuun osuus noin 2/3, mikä vastaa noin 40% paperi- ja paperivanuketeollisuuden nykyisin käyttämästä vuotuisesta puumäärästä.

Paperiteollisuuden osuus koko viennin arvosta oli 42% (1954 40%) ja puuteollisuustuotteiden 39% (40%). Metalliteollisuustuotteiden viennin arvo kohosi jonkin verran,

mutta sen suhteellinen osuus koko viennistä pysyi entisellään eli noin 14%:na.

Vienti jakaantui tärkeimpien ostajamaiden kesken seuraavasti: Englanti 24.0% (1954 22.5%), Neuvostoliitto 17.5% (21.5%), Länsi-Saksa 9.1% (7.4%), Yhdysvallat 5.7% (5.8%). Olennaisin muutos edellisestä vuodesta oli siten Neuvostoliittoon suuntautuneen viennin osuuden väheneminen länsimaihin tapahtuneen viennin kasvamisen johdosta.

Vuoden kokonaistuonti oli määrältään suurempi kuin milloinkaan aikaisemmin. Volyyymi-indeksi kohosi pistelukuun 205 (1935 = 100), joten saavutettu taso oli lähes 16% korkeampi kuin edellisenä vuonna ja noin kaksi kertaa niin suuri kuin ennen sotaa. Tuonnin arvo kohosi 177.0 miljardiin markkaan eli 16.3% suuremmaksi kuin vuonna 1954.

Tuonti jakautui pääryhmittäin seuraavasti:

	mrd mk	%
Raaka-aineet ja puolivalmisteet	76.1	43.0
Koneet ja kuljetusneuvot	46.9	26.5
Ravinto- ja nautintoaineet . . .	30.9	17.5
Muut kulutustavarat	23.0	13.0

Suurin tuontimaa oli edelleen Englanti, jonka osuus koko tuonnista oli 20.3% (1954 18.8%). Seuraavina olivat Neuvostoliitto 14.7% (17.8%), Länsi-Saksa 9.0% (6.7%), Ranska 6.0% (6.1%) ja Yhdysvallat 5.2% (4.6%).

Vuoden aikana suoritettiin eräitä toimenpiteitä tuonnin vapauttamiseksi säännöstellystä. Täten otettiin 1. 7. 1955 käytäntöön menetelmä, jonka mukaan eräille teollisuuden perusraaka-aineille ja puolivalmisteille myönnetään lisenssit automaattisesti. Elokuussa ja joulukuussa laajennettiin automaattisoinnin piiriin kuuluvien raaka-aineiden ja puolivalmisteiden lukua niin, että niiden edustaman tuonnin arvioidaan kohoavan noin 50%:iin koko vuotuisen tuonnin arvosta. Tähän mennessä saatujen kokemusten mukaan lisensoinnin automatisointi ei ole aiheuttanut olennaisia muutoksia tuonnin koostumukseen eikä sen jakautumiseen eri tuontimaiden kesken.

Vuoden 1955 kauppataase osoitti 4.3 miljardin markan suuruista viennin enemmyyttä. Edelliseen vuoteen verrattuna ylijäämä oli jonkin verran supistunut (1954 4.5 mrd mk).

mrd mk

Lisenssitalletukset	6.6
Kassavarantotilit	6.7
Kiristäneet tekijät yhteensä	19.5

Rahamarkkinat

Vuoden 1955 alkaessa Suomen Pankin johdosta lähti siitä käsityksestä, että suhdannousu tulee edelleen jatkumaan. Noususuhdanteen hillitsemiseksi ja inflatorisen kehityksen estämiseksi pidettiin tarpeellisenä pyrkiä mahdollisimman tiukkaan rahapolitiikkaan, kuitenkin niin ettei vuoden 1954 aikana kerättyä valuuttavarantoa jouduttaisi kuluttamaan.

Kiristävän rahapolitiikkansa vahvistamiseksi Suomen Pankki solmi eri rahalaitosryhmien kanssa helmikuun alusta 1955 voimaan astuneet ylimääräiset kassavarantosopimukset, jotka velvoittivat rahalaitokset kuukausittain tallettamaan määrällisellä otollainauksensa lisäyksestä erityisille kassavarantotileille Suomen Pankkiin. Suurten liikepankkien osalta talletusvelvollisuus oli 40% ja pienten — ottolainaus alle 5 miljardia markkaa — osalta 30% sekä muiden rahalaitosten osalta 25% ottolainauksen lisäyksestä. Sopimukset, jotka alun perin tehtiin kahdeksaksi kuukaudeksi, uusittiin pääpiirteissään samanlaisina olemaan voimassa tammikuun loppuun 1956 (vrt. edempänä s. 19).

Toisena rahamarkkinoita kiristämään pyrkivänä toimenpiteenä, jolla samalla haluttiin estää käyttämättömän lisenssikannan paisuminen, otettiin heinäkuun alusta käytäntöön ns. lisenssitalletukset (vrt. s. 14). Kolmantena erityisenä toimenpiteenä nimenomaan tietyn kausiluonteisen rahamarkkinain kevenemisen jarruttamiseksi käytettiin edelleen ns. pikavaluuttojen myöntämistä, jolloin koko lisenssin arvo oli lyhyen määräajan kuluessa maksettava Suomen Pankkiin.

Oheisesta asetelmasta nähdään, miten Suomen Pankki onnistui pyrkimyksissään rahamarkkinoiden kiristämiseen.

Rahamarkkinoita keventäneet tekijät 1955

	mrd mk
Ulkomaisen nettosaatavan lisäys	2.4
Valtion shekkitalin supistuminen	5.7
Yksit. luottoasiakk. luottojen lisäys ..	4.7
Keventäneet tekijät yhteensä	12.8

Rahamarkkinoita kiristäneet tekijät 1955

	mrd mk
Järjestelytilien, omien varojen ym. muutos	6.2

Kiristävien tekijäin yhteisvaikutus oli 6.7 miljardia markkaa suurempi kuin keventävien tekijöiden vaikutus. Suomen Pankki pystyi täten politiikallaan kompensoimaan valtion kassavajauksen keventävän vaikutuksen ja kiristämään tilannetta entisestään.

Tiukka rahapolitiikka ei kuitenkaan pystynyt tehokkaasti jarruttamaan pankkien luotonantoa, taloudellisen aktiviteetin kehitystä ja siitä aiheutunutta setelistön tarpeen kasvamista. Lopputulokseksi muodostuikin täten, että liikepankit lisäsivät — rediskontauskoron korkeudesta huolimatta — luotonottoaan keskuspankista jokseenkin samalla määrällä kuin mitä em. kiristävien toimenpiteiden nettovaikutus ja liikkeessä olevan setelistön kasvu — lähes 8 miljardia — yhteensä merkitsivät, eli runsaat 14 miljardia markkaa.

Liikepankkien antolainaus yleisölle lisääntyi kuluneena vuonna 26.5 miljardia, vastaavan lisäyksen vuonna 1954 ollessa 23.4 miljardia. Prosenttisesti vuoden 1955 lisäys oli kuitenkin pienempi kuin edellisen vuoden, kasvuprosentit ovat 20.5 ja 22.0. Jos obligaatit lasketaan mukaan, oli vuoden 1955 antolainauksen lisäys 26.2 miljardia ja edellisen vuoden 22.1 miljardia markkaa.

Liikepankkien ottolainaus ei lisääntynyt läheskään yhtä paljon. Varsinaisten talletusten kasvu oli 14.3 miljardia ja shekkitalien kasvu 1.7 miljardia. Kokonaisuudessaan siis ottolainaus yleisöltä lisääntyi 16.0 miljardia edellisen vuoden vastaavan luvun oltua 15.8 miljardia. Prosentteissa oli vuoden 1955 lisäys 13.5 ja vuoden 1954 15.4.

Muiden rahalaitosten ottolainaus yleisöltä ei saavuttanut markkamääräisestikään viimevuotisia kasvulukuja. Säästöpankkien, osuuskassojen, Osuuskassojen Keskus Oy:n, Postisäästöpankin, osuuskauppojen säästökassojen ja hypoteekkilaitosten yhteenlaskettu luotonotto yleisöltä lisääntyi 30.8 miljardia, kun vastaava lisäys viime vuonna oli 31.0 miljardia; prosenttisesti lisäys oli vuonna 1955 15.8 ja 1954 lähes 19%.

Tarkasteltaessa eri rahalaitosten osuutta yleisön talletusten lisäyksestä voidaan todeta, että suurin ottolainauksen prosenttinen lisäys oli säästöpankeissa, 17.5%, osuuskas-

soissa 17.1 %; osuuskauppojen säästökassojen talletusten lisäys oli 13.7 % eli samaa suuruusluokkaa kuin liikepankkienkin. Postisäästöpankin talletukset lisääntyivät viime vuonna 10 %.

Obligaatiomarkkinoilla olivat valtion obligaatiolainojen emissiot kertomusvuonna edelleen hallitsevina, niin kuin oheisesta asetelmasta näkyy.

Vuonna 1955 liikkeelle lasketut uudet obligaatiolainat

	Suunniteltu loppusumma milj. mk	Myyty milj. mk
<i>Valtion:</i> 1)		
Vaihtuvakorkoinen laina	4 200	3 893
6 ½ %:n laina	1 500	1 052
5 %:n laina	1 000	598
II 5 %:n laina	3 500	1 348
Valtion lainat yhteensä	10 200	6 891
<i>Kaupunkien:</i>		
Tampereen kaupungin laina	200	200
Jyväskylän kaupungin laina	100	100
Maarianhaminan kaupungin laina	30	26
Kaupunkien lainat yhteensä	330	326
<i>Luottolaitosten:</i>		
Maakiinteistöpankin laina	550	550
” ” ”	450	450
Osuuskassojen Keskus Oy:n laina	500	500
Luottolaitosten lainat yhteensä	1 500	1 500
Muut kuin valtion lainat yhteensä	1 830	1 826
Kaikki uudet lainat yhteensä	12 030	8 717
Muut emittoinnit yhteensä		995
Vuonna 1955 myyty kaikkiaan		9 712

Vuonna 1955 myydyt, aikaisemmin liikkeelle lasketut lainat

	v:lta	milj. mk
<i>Valtion:</i>		
Tielaina	1954	305
<i>Kaupunkien ja seurakuntien:</i>		
Helsingin kaupungin laina	1950	9
Helsingin kaupungin palkintolaina	1954	7
Tampereen ev.luth. seurakuntien laina	1953	70
Kaupunkien ja seurakuntien lainat yhteensä		85

1) Obligaatiolainojen lisäksi valtio on saanut seuraavat pitkäaikaiset velkakirjalainat: Postisäästöpankkilainana 1 800 milj. mk, II postisäästöpankkilainana 250 milj. mk, III postisäästöpankkilainana 250 milj. mk, kansaneläkelaitoksen laina 600 milj. mk ja II kansaneläkelaitoksen laina 600 milj. mk. — Kaikki obligaatio- ja velkakirjalainat ovat indeksiehtoisia.

Yllä ei ole otettu lukuun lisäkorvausobligatioita, joita vuoden loppuun mennessä oli jaettu 77 milj. mk.

	v:lta	milj. mk
<i>Luottolaitosten:</i>		
Maakiinteistöpankin laina	1936	11
Suomen Kiinteistöpankin laina	1954	190
Suomen Teollisuus-Hypoteekkipankin laina	1953	179
Luottolaitosten lainat yhteensä		380

	v:lta	milj. mk
<i>Teollisuusyritysten:</i>		
Kasviöljy Oy:n laina	1954	70

	v:lta	milj. mk
<i>Muiden:</i>		
Osuustukkukaupan laina	1952	3
” ” ”	1954	99
Vaasan Keskussairaalan laina	1953	52
Muiden lainat yhteensä		154
Muut kuin valtion lainat yhteensä		690
Kaikki yhteensä		995

Korkotasossa tapahtui kertomusvuoden aikana eräitä pieniä mutta periaatteellisesti merkittäviä muutoksia. Useimmat maan rahalaitoksista tarjosivat toukokuun alusta tallettajilleen mahdollisuuden avata indeksiehtoisia talletustilejä. Tileille sijoitetut varat ovat sidotut 12 kuukaudeksi, pienin talletus on määrätty 30 000 markaksi ja indeksitilin korko 4¾ %:ksi. Vuoden 1956 alusta korko on 5¾ %. Tileillä oleviin varoihin sovelletaan indeksiehtoa siten, että elinkustannusindeksin kohotessa pisteluvun 104 (lokakuu 1951 = 100) yläpuolelle jokainen 2 %:n nousu merkitsee indeksitalletuksen pääoman vastaavan suuruista lisäämistä. Kertomusvuoden aikana tällaisia indeksitalletuksia tehtiin vain 349 milj. markkaa.

Indeksiehtoon käyttäntöön ottaminen ei kuitenkaan saavuttanut rahalaitosten taholla yleistä hyväksymistä. Eräs suurimmista säästöpankeista ilmoitti, ettei se aikunut ottaa indeksitilejä käyttäntöön, vaan korotti sen sijaan talletuskorkonsa 5¾ %:sta 6½ %:iin. Rahalaitosten välisen korkosopimuksen täten rikkouduttua oli olemassa korkosodan vaara. Hallituksen ja Suomen Pankin taholta ilmoitettiin, ettei antolainauskoron nostamista pidetty sopivana vallinneissa olosuhteissa. Toukokuun 23 päivänä Rahalaitosten neuvottelukunta pääsi yksimielisyyteen uudesta korkosopimuksesta, jonka mukaan talletuskorkojen ylärajaa nostettiin heinäkuun alusta ½ % ts. 6—6¼ %:iin. Samalla päätettiin alentaa antolainauksen huippukorkoja

siten, että uusien lainojen korko sai olla enintään 8 % (pienissä rahalaitoksissa 8½ %) ja vanhojen luottojen enimmäiskorko 8½ % (8¾ %).

Joulukuussa Rahalaitosten neuvottelukunta teki jälleen uuden korkosopimuksen, jolla aikaisemmin olemassa ollut talletuskorkojen ero eri rahalaitosryhmien välillä poistettiin. Samalla päätettiin talletusten enimmäiskorko alentaa 5¾ %:iin, koska toukokuussa tehdyn sopimuksen mukainen anto- ja otto-lainauskorkojen ero oli osoittautunut liian pieneksi lukuisille rahalaitoksille.

Suomen Pankin viralliset korot pysyivät muuttumattomina, mutta suoranaisessa luotonannossa sovellettuja korkoja pyrittiin nostamaan lähemmäksi käypää pankkiluottojen korkotasoa, niin että ne vuoden lopussa olivat 6¾—7½ %.

Maksutase

Ulkomaisesta maksutaseesta on toistaiseksi vain arviolukuja, mutta niiden perusteella jo näkyy, että vaihtotase tuotti melkoisen ylijäämän. Vientiylijäämä oli tällöin 4.2 miljardia eli suunnilleen yhtä suuri kuin edellisenä vuotena. Ulkomaisten lainojen korkoihin käytettiin myöskin melkein saman verran varoja kuin vuonna 1954 eli 2.5 miljardia. Kauppalaivaston tulot ulkomaisesta liikenteestä voidaan arvioida ehkä pari miljardia suuremmiksi kuin edellisenä vuotena ottaen huomioon rahtien tuntuva nousu ja ton-

niston lisäyksen. Rahtitulojen nettotuotto olisi näin laskettuna ollut n. 12 miljardia. Edellyttäen, että nettomenot ulkomaanmatkoista ovat jossain määrin laskeneet ja muut erät jääneet suunnilleen ennalleen, maksutaseen kaikki juoksevat tulot olivat vuonna 1955 arviolta juoksevia menoja lähes 14 miljardia suuremmat.

Samanaikaisesti käytettiin pitkäaikaisia lainoja 6.8 miljardin markan edestä. Näistä lainoista oli osa myönnetty jo aikaisempina vuosina, mutta kertomusvuoden aikana saatiin lisää kultalaina Neuvostoliitolta ja uusi laina Kansainväliseltä Jälleenrakennuspankilta, joista osa ehdittiin jo käyttää. Sitäpaitsi oli sekä vanhoja että uusia ns. laivaluottoja, jotka on myönnetty puolipitkinä Suomeen tilattuja laivoja rakennettaessa. Toiselta puolen suoritettiin sopimuksenmukaisia luottojen lyhennyksiä ja kuoletuksia 4.9 miljardin markan arvosta, minkä jälkeen Suomen koko pitkä ja puolipitkä velka oli 66.9 miljardia markkaa vuoden lopussa. Arvopaperien ostoon käytettiin lisäksi nettona 2.5 miljardia vuoden aikana.

Vaihtotaseen ja pitkäaikaisen pääoman liikkeen tuloksena lyhytaikaiset ulkomaiset saatavat, so. pääasiallisesti Suomen Pankin ja liikepankkien saatavat, nousivat vuoden varrella 7.8 miljardia markkaa samalla kun vastaavat velat alenivat 5.7 miljardia, joten nettosaatavat lisääntyivät kokonaista 13.5 miljardia.

Hintataso

Hintataso oli koko vuoden 1955 sangen vakaa. Tukkuhintaindeksin 12 kuukauden keskiarvo (1935 = 100) oli 1707 eli 17 pis-

tettä (1%) alempi kuin vuonna 1954. Elokuussa oli kotimarkkinatavarain yleisindeksi korkeimmillaan eli 1727 pisteessä mutta aleni jälleen joulukuussa 1701 pisteeseen. Erikoisindekseistä aleni kotimaisten tavarain ja tuontitavarain vuosikeskimäärä n. 1% ja teollisuustuotteet n. 5%. Maa- ja metsätaloustuotteiden hinnat olivat keskimäärin 2—3% korkeammat kuin edellisenä vuonna.

Elinkustannusindeksin kehitykseen vaikuttivat etenkin ravintomenoihin kohdistuneet valtion tukipalkkiot, joiden avulla indeksi (lokakuu 1951 = 100) alennettiin syksyn 1954 hallitus sopimuksen mukaisesti 104:stä 98 pisteeseen. Huhtikuussa 1955 nousi indeksi 99, elokuussa 100 ja lokakuussa 101 pisteeseen, mutta koko vuoden keskiarvo oli 100 eli kolme pistettä alhaisempi kuin vuonna 1954. Osaindeksissä tapahtui huomattavin muutos asuntomenoissa, jotka lokakuussa 1955 nousivat n. 7% uusien talojen osuuden kasvun johdosta.

Vanha elinkustannusindeksi (1935 = 100), joka sisältää myös verot, nousi hiljalleen vuoden 1954 joulukuun pisteluvusta 1136 pistelukuun 1175 marras—joulukuussa 1955. Koko vuoden keskimäärä oli kuitenkin n. 3% alhaisempi kuin vuonna 1954. Vuoden kuluessa, joulukuusta 1954—joulukuuhun 1955, kohosivat ravintomenot n. 5%, asuntomenot 7%, lämpö ja valo 9%, vaate- ja muut menot 1%. Verot sitävastoin alenivat 9%. Elinkustannusindeksin suurta hajontaa osoittaa se, että kun kokonaisindeksi joulukuussa 1955 oli 1175, oli asuntoindeksi vain 803, veroindeksi 1836, ravintoindeksi 1336 sekä lämpö ja valo 2439.

Suomen Pankin toiminta

Suomen Pankin kertomusvuonna harjoittaman rahapolitiikan päämääristä ja keinoista on edellä jo talouselämän kehitystä koskevan katsauksen yhteydessä tehty selkoa. Seuraavassa rajoitutaankin sen vuoksi vain tämän kokonaiskuvan täydentämiseen pankin taseen yksityiskohtaisemman tarkastelun valossa.

Suomen Pankin tilailmoituksen uudistaminen

Suomen Pankin tilailmoitukseen tehtiin 31. 8. 1955 eräitä sitä selventäviä ja ajanmukaistavia muutoksia. Muuttamalla nimityksiä, ryhmittelemällä uudelleen tilejä uusiksi ryhmiksi sekä yhdistelemällä vähemmän tärkeitä tilejä on pyritty saamaan taseen esitysmuoto havainnolliseksi ja yleisten kirjanpidon periaatteiden mukaiseksi.

Tärkeimmät uudistukset ovat seuraavat:

(1) Aikaisemmin on pankin omaisuustaseessa ulkomaanvaluutat ilmoitettu nettolukuna. Saatavista on vähennetty velat. Nyt on siirrytty bruttoesitykseen. Ne valuuttalajit, joissa on saatavaa, kirjataan yhteenlaskettuna vastaavien puolelle ryhmään *ulkomaiset valuutat*. Vastaavasti ne, joissa on velkaa, kirjataan vastattavien puolelle ryhmään *lyhytaikaiset velat, ulkomaiset valuuttatilit*.

(2) Ulkomaanvaluuttoihin ei aikaisemmin ole luettu ns. selvitystilivaluuttoja, joita ei myöskään ole otettu mukaan setelinkatelaskelmaan niiden saldon ollessa vastaavien puolella. Vuosien kuluessa on kuitenkin uusia maksusopimuksia tehtäessä ns. vapaitten valuuttojen ja selvitystilivaluuttojen kesken tapahtunut paljon siirtoja ja usein on ko. valutan „kovuutta” ja vaihtokelpoisuutta maamme kannalta ajatellen vaikeata sanoa, mihin ryhmään sen olisi kuuluttava. Näin ollen on katsottu parhaaksi yhdistää kaikki pankin valuuttatilit yhdeksi ryhmäksi *ulkomaiset valuutat*.

(3) Edellä mainituille selvitystileille on tähän saakka kirjattu suomalaisilta viejiltä ostetut valuuttasaatavat, jotka ovat synty-

neet vientiennakoista ja jotka eivät ole välittömästi pankin käytettävissä. Nämä saatavat on tästä lähtien sijoitettu ryhmään *muut varat*.

(4) Suomen Pankin omaisuustaseessa esiintyvät ulkomaiset vekselit ovat valtaosaltaan eri yhtiöiden antamia pankin välittämien pitkäaikaisten ulkomaisten luottojen katevekselit. Kun ne on asiallisesti katsottava kotimaiseksi luotonannoksi, jolloin niitä ei voida laskea ensisijaiseen katteeseen, kuten tähän saakka on tehty, on ne sijoitettu toissijaiseen katteeseen nimellä *diskontatut kotimaiset ulkomaanrahan määräiset vekselit*.

(5) Saatavat ja velat on kirjattu erikseen taseen kummallekin puolelle myös pano- ja ottotilien sekä kassakreditiviilien ollessa kyseessä. Nämä tiliryhmät on yhdistetty yhdeksi *shekkitilien* ryhmäksi, kuten muillakin pankeilla on tapana tehdä.

(6) Setelinantovaran laskemista on yksinkertaistettu. Setelinanto-oikeuden muodostavat yhdessä ensisijainen kate ja toissijainen kate, jota viimeksi mainittua ohjesäännön perusteella saa olla korkeintaan 50 000 milj. markkaa (58 000 milj. markkaa, ks. ss. 16 ja 21). Setelinanto-oikeuden käyttöä laskettaessa rinnastetaan lyhytaikaiset tilivelat ja shekkiluotoista nostamatta olevat määrät liikkeessä olevaan setelistöön, kuten aikaisemminkin.

Edellä esitettyjen muutosten jälkeen Suomen Pankin omaisuustase käsittää seuraavat erät:

V a s t a a v a

Ensisijainen setelinkate

Kulta = rahaksi lyöty ja rahaksi lyömätön kulta.

Ulkomaiset valuutat = ulkomaisten valuuttatilien (mukaan luettuina ulkomaiset selvitystitit) tilisaatavat kirjanpitoarvoon alennettuina (= nostotilit) + eräytyneet ulkomaanrahan määräiset obligaatiot ja korkoliput + ulkomaanraha.